

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ім. І. КРИП'ЯКЕВИЧА
ІНСТИТУТ НАРОДОЗНАВСТВА

РАЙКІВСЬКИЙ ІГОР ЯРОСЛАВОВИЧ

УДК 94(477.83/.86):329.733“XIX”

**ІДЕЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЄДНОСТІ
В ГРОМАДСЬКОМУ ЖИТТІ ГАЛИЧИНИ
XIX СТОЛІТТЯ**

07.00.01 – історія України

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

доктора історичних наук

Львів – 2014

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі історії України Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Науковий консультант: доктор історичних наук, професор
Кугутяк Микола Васильович,
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника”, директор Інституту історії,
політології і міжнародних відносин, завідувач кафедри
етнології і археології.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Реєнт Олександр Петрович, член-кореспондент
НАН України, заступник директора з наукової роботи
Інституту історії України НАН України;

доктор історичних наук, професор
Сухий Олексій Миколайович, завідувач кафедри
новітньої історії України Львівського національного
університету імені Івана Франка;

доктор історичних наук, старший науковий
співробітник **Шкраб'юк Петро Васильович**,
старший науковий співробітник відділу нової історії
України Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича
НАН України.

Захист відбудеться 14 жовтня 2014 р. о 15.00 год на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.222.01 Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича та Інституту народознавства НАН України за адресою: 79026, Львів, вул. Козельницька, 4.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича за адресою: 79026, Львів, вул. Козельницька, 4.

Автореферат розісланий 13 вересня 2014 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради



І.Я.Соляр

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасній історіографії посилився інтерес до вивчення українського національного руху ХІХ – початку ХХ ст. В українській політичній термінології національна єдність, що є однією з основоположних складових національної ідеї, трактується як “соборність”. Втілення ідеї національної єдності України видавалося проблематичним на зламі ХІХ–ХХ ст. Про це, зокрема, відверто писав І.Франко в 1900 р., що ідеал національної самостійності “з нашої теперішньої перспективи поза межами можливого”, водночас закликав “вживати всіх сил і засобів, щоб наближуватись до нього...”. Існування потенційної небезпеки створення “двох національностей на одній етнографічній основі” визнавав М.Грушевський у статті “Галичина і Україна” (1906 р.). Ідея соборності України була проголошена на уламках Російської та Австро-Угорської імперій в січні 1919 р., але на практиці більшість етнічних українських земель опинилися в межах єдиної Української РСР після Другої світової війни.

Попри значне поживлення наукових зацікавлень до українського руху питання про характер утвердження українофільських настроїв у підавстрійській Галичині через його позірну (і помилкову) самоочевидність і непатріотичність досі не стало предметом узагальнюючого дослідження. Безперечно, це гальмує поступ у вивченні механізмів формування новочасної української національної свідомості, не дає змоги створити більш пластичний образ етнополітичної історії краю. Проблема національної єдності України має не лише суто наукову, а й суспільно-політичну актуальність, без утвердження загальнонаціональної української ідеї неможливо уявити динамічний розвиток і модернізацію держави. Цьому сприятиме ретроспективна реконструкція процесу зародження й еволюції ідеї всеукраїнської єдності в регіональному аспекті, зокрема в Галичині.

Зв’язок роботи з науковими програмами, темами. Дисертація виконана на кафедрі історії України ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” в рамках наукової теми “Історія Галичини. Український національний рух у Галичині: політичний, економічний, духовно-культурний аспекти” (реєстраційний № 0109U005847).

Об’єкт дослідження – український національний рух у підавстрійській Галичині крізь призму суперництва національно-політичних орієнтацій, наддніпрянсько-галицькі зв’язки в контексті формування модерної української національної самосвідомості, а **предметом дослідження** є розвиток ідеї української національної єдності (соборності) в краї.

Хронологічні рамки роботи охоплюють ХІХ століття, де *нижня межа* – початок народознавчих досліджень і нової української літератури в Галичині, а *верхня* – середина 1890-х рр., що пов’язано з “новою ерою”, наслідком якої стали кардинальні зрушення в суспільній свідомості, кристалізація ідеї

політичної самостійності та соборності України. В окремих випадках розглянуто події до 1914 р. – початку Першої світової війни.

Географічні межі дослідження охоплюють східну частину провінції Габсбурзької монархії – Королівства Галичини і Лодомерії, а також Наддніпрянську Україну.

Метою дослідження є реконструкція й осмислення процесу утвердження ідеї української національної єдності в громадському житті Галичини ХІХ ст. Для реалізації мети визначено основні **завдання**:

- проаналізувати стан наукової розробки теми, перспективи її подальшого вивчення і джерельну базу дослідження;
- визначити концептуальні засади генези модерної української нації в світлі сучасних наукових підходів;
- з’ясувати уявлення українських діячів Наддніпрянщини про Галичину та їх внесок у формування національної ідеї;
- охарактеризувати особисті взаємини галицьких і наддніпрянських діячів;
- розкрити характерні риси процесу рецепції етнічної спорідненості русинів Галичини з підросійськими “малоросами” в першій половині ХІХ ст.;
- показати вплив революції в Австрійській імперії 1848–1849 рр. на українське національне самоусвідомлення галичан та особливості його розвитку в період післяреволюційної реакції 50-х рр.;
- простежити формування в Галичині новочасної української самосвідомості крізь призму суперництва національно-політичних орієнтацій у 1860–1890-х рр.;
- висвітлити політику австрійської і російської влади в українському питанні, їх роль у перемозі української орієнтації в Галичині;
- окреслити значення Галичини в утвердженні української національної ідентичності, виявити динаміку підтримки українофільських настроїв у суспільній свідомості.

Для розв’язання дослідницьких завдань застосовано **методи** загальнонаукові: аналітичний, логічний, систематизації (класифікації), спеціально-історичні: ретроспекції, періодизації, порівняльно-історичний, проблемно-хронологічний та ін. **Наукова новизна** одержаних результатів полягає в концептуальній постановці та комплексному дослідженні проблеми національної самоідентифікації галицьких русинів-українців у ХІХ ст.

У дисертації *вперше*:

- розкрито еволюцію ідеї соборності в Галичині крізь призму якісних (а не лише кількісних) змін, процес самоусвідомлення русинів як частини загальноукраїнського простору;
- показано розвиток уявлень українських діячів Наддніпрянщини про Галичину та її населення;

- з'ясовано в історичній ретроспективі взаємини галичан із наддніпрянцями та їх роль в українському національному самоусвідомленні;

удосконалено:

- аналіз поглядів про внесок галичан у кристалізацію новочасної української національно-політичної свідомості;
- загальну схему українського руху в півдавстрійській Галичині, що розглядається не лінійно, як наперед задана реальність, а в контексті перехресної дії національно-політичних орієнтацій;
- періодизацію українського національного відродження;

отримали подальший розвиток:

- сучасні оцінки русофільства (москвофільства) і полонофільства як складової частини національного руху в ХІХ ст.;
- висвітлення інституційного розвитку українофільської течії;
- проблема утвердження етноніму “Україна” / “український” у Галичині.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використання конкретно-фактичного матеріалу і висновків дослідження фахівцями з історії України, етнології, політології для переосмислення загальної концепції українського руху, а також у навчально-педагогічній практиці. Науковий доробок автора буде корисний також у сучасному політичному житті для державних управлінців, партійних діячів, суспільно активних громадян України, що мають бажання глибше усвідомити особливості формування ідеї національної єдності українців.

Особистий внесок здобувача. Монографія, шість розділів у колективних монографіях, 11 статей були виконані у співавторстві, особисто здобувачу в них належить 50 %, за винятком колективних монографій (позиції 3–8 у списку опублікованих праць), де особистий внесок становить 1–13 %.

Апробація результатів дослідження відбувалася на засіданнях кафедри історії України Прикарпатського університету, на щорічних звітно-наукових конференціях кафедр Прикарпатського університету, на наукових сесіях івано-франківського осередку НТШ, а також у виступах на понад 30-ти міжнародних, всеукраїнських і регіональних наукових конференціях: “Західно-Українська Народна Республіка: до 80-річчя утворення” (Міжнародна науково-практична конференція, Львів – Івано-Франківськ, 1998), “Духовна вісь України: Галичина – Наддніпрянщина – Донеччина” (Івано-Франківськ, 2004) та “Соборна Україна: історична ретроспектива” (Черкаси, 2005) в рамках Всеукраїнського науково-методологічного проекту “Україна соборна”, “Стосунки Сходу та Заходу України: суб’єкти, інтереси, цінності” (Міжнародна наукова конференція, Луганськ, 2007), “Формування та діяльність українських національних урядів періоду Української революції 1917–1921 рр.” (Всеукраїнська наукова конференція, Кам’янець-Подільський, 2007), “Historia–

mentalność–tożsamość. Miejsce i rola historii oraz historyków w życiu narodu polskiego i ukraińskiego w XIX i XX wieku” (Міжнародна наукова конференція, Жешув, 2007), “Соборність як чинник українського державотворення (До 90-річчя Акту злуки)” (Всеукраїнська наукова конференція, Київ, 2009), “Історична пам’ять українців і поляків у період формування національної свідомості в XIX – першій половині XX століття” (Міжнародна наукова конференція, Львів – Брюховичі, 2010), “Galicja a powstanie styczniowe” (Міжнародна наукова конференція, Жешув – Чудець, 2011), до 200-річчя від дня народження академіка І.І.Срезневського (Міжнародна наукова конференція, Харків, 2012), “Київська старовина” в українському соціокультурному просторі: історичний, джерелознавчий, біографічний дискурси” (Всеукраїнська науково-практична конференція, Київ, 2012), Треті наукові читання імені академіка Я.Д.Ісаєвича (Львів, 2013), “Тарас Шевченко і світова україністика: історичні інтерпретації та сучасні рецепції (до 200-річчя від дня народження)” (VIII Міжнародний конгрес україністів, Київ, 2013), “Вспомогательные и специальные науки истории в XX – начале XXI в.: призвание, творчество, общественное служение историка” (XXVI Міжнародна наукова конференція, Москва, 2014) та ін. **Основні результати дослідження** викладені в 61 науковій публікації, з них 28 – у фахових виданнях.

Структура дисертації побудована за проблемно-хронологічним принципом. Робота складається зі вступу, шести розділів, 15 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, усього – 571 стор., із них 400 – основний текст.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність, об’єкт, предмет, мету й завдання дослідження, його наукову новизну та практичне значення, окреслено територіальні та хронологічні рамки.

У **першому розділі “Історіографія і джерельна база дослідження”** зроблено аналіз літератури і джерельної бази дослідження. У **підрозділі 1.1 “Стан наукової розробки проблеми”** висвітлюється доробок українських і зарубіжних науковців у вивченні досліджуваної теми: 1) до 1939 р.; 2) до кінця 80-х рр.; 3) після 1991 р. Національний рух у Галичині, наддніпрянсько-галицькі зв’язки досліджували ідеологи української нації М.Грушевський, І.Франко та ін. К.Студинський був автором низки публікацій, у яких висвітлювалися взаємини між галичанами і наддніпрянцями (П.Куліша, М.Драгоманова, О.Кониського, братів Барвінських, І.Пуллюя та ін.), вплив українських діячів на Галичину в XIX ст. Він збирав і публікував джерела для написання аналітичної частини роботи про “зв’язки Галичини з Наддніпрянською Україною”. У розвідках І.Свенціцького з історії відродження “Карпатської Русі” розкрито контакти наддніпрянських діячів з галичанами

першої половини ХІХ ст. О.Огоновський, Я.Гординський, М.Тершаковець та ін. висвітлювали національно-культурне відродження в Галичині, В.Щурат – Кулішеве перебування у Львові тощо. Авторами розвідок науково-популярного характеру про український рух у краї ХІХ – початку ХХ ст. були В.Гнатюк і М.Лозинський.

К.Левицький у монографії “Історія політичної думки галицьких українців” (Львів, 1926) періодизував національно-політичну думку 1848–1914 рр. Ю.Охримович крізь призму ідейних орієнтацій проаналізував розвиток української національно-політичної думки від початку ХІХ ст. до М.Драгоманова. М.Стахів підкреслив особливу роль українських соціалістів у національному русі південно-західної Галичини. У розвідках публіцистичного характеру Л.Цегельського, Б.Барвінського, В.Окунь-Бережанського тощо порушено проблему утвердження в Галичині етноніму “Україна”. М.Возняк досліджував діяльність “Руської трійці”, І.Франка, стосунки з Галичиною М.Драгоманова, П.Куліша, П.Грабовського, М.Комарова, М.Коцюбинського, О.Кониського та ін. М.Кордуба розкрив зв’язки з Галичиною В.Антоновича, О.Грушевський – поширення драгоманівських ідей серед галицької молоді, В.Дорошенко – вплив наддніпрянських діячів на національний рух у Галичині, роботу НТШ і “Просвіти”.

Русофільська історіографія, започаткована сучасниками подій, виробила власну концепцію національного розвитку, відмінну від українофільської. Б.Дідицький і Ф.Свистун наголошували, що місцеві русини були частиною панрусського простору, засудили нібито інспіровану австрійською владою, поляками і київськими українофілами діяльність народовців. О.Мончаловський вважав, що галичани виступили на політичну арену як “малорусській” народ у 1848 р., поступово відбулося переродження українського руху в національно-політичне “сектантство”. Д.Марков зневажливо відгукнувся про українство як продукт, привнесений ззовні. Дослідження про русофільську течію в Галичині міжвоєнного періоду (В.Ваврика, Г.Полянського та ін.) підкреслювали важливу роль москвофілів у захисті народних інтересів, тоді як народовство піддано критиці за “сепаратизм” і “зрадництво”.

У радянський період національний рух висвітлювався в дусі вульгаризованого вузькокласового підходу. Винятком став короткочасний період “українізації”, коли з’явилася низка публікацій (Ф.Савченка про політику царизму в українському питанні, Є.Кирилюка про діяльність П.Куліша та ін.). Після сталінського погрому українства історична наука на догоду партійно-тоталітарній ідеології стала на боротьбу з українською ідеєю, “буржуазним націоналізмом”. Попри жорсткий цензурний контроль та ідеологічний догматизм окремі вчені зробили внесок у розробку теми – діяльності “Руської трійці” та її послідовників (Ф.Стеблій, М.Шалата та ін.), революції 1848–1849 рр. у Галичині (Є.Косачевська, Ф.Стеблій та ін.). Основу радянської історіографічної версії москвофільства як реакційної течії заклав

В.Малкін, чи не єдиною працею про ідеологію українського руху в 1850–70-х рр. стала монографія С.Трусевича. Більш повно, хоч і вкрай заідеологізовано, радянські історики висвітлювали діяльність радикалів-соціалістів (В.Калинович, Р.Іванова та ін.). Монографія колективу авторів “Торжество історичної справедливості” 1968 р. містила тезу, що галицькі українці розгорнули революційно-визвольну боротьбу “за возз’єднання з Наддніпрянською Україною” при підтримці прогресивної російської громадськості. Питання соборності висвітлювала колективна монографія “Історичні передумови возз’єднання українських земель” в 1989 р.

Більш об’єктивно український рух відображався в діаспорній історіографії. Д.Дорошенко – автор монографій про діяльність В.Антоновича і П.Куліша, які мали тривалі зв’язки з Галичиною. Висвітлюючи українсько-польські стосунки в ХІХ ст., М.Демкович-Добрянський обстоював тезу, що дискусії навколо “нової ери” “переламали” русофільство у власному народі. М.Андрусак вважав термін галицьке “русофільство” ширшим, ніж власне “москвофільство”. І.Огієнко розкрив роль Галичини у формуванні української літературної мови, Я.Рудницький і С.Шелухин – поширення етноніму “Україна”. У полі зору І.Лисяка-Рудницького в “Історичних есе” (Київ, 1994) перебувало формування української національної свідомості в Галичині ХІХ ст. Сучасна діаспорна історіографія (Р.Шпорлюк, І.-П.Химка та ін.) з модерністських позицій трактує неукраїнофільські течії – полонофільство, русофільство – крізь призму пошуку національної ідентичності. Ознаки української, як і будь-якої іншої європейської нації, не були заданими наперед, а з’явилися внаслідок раціональної діяльності інтелігенції, що використала звичайну народну культуру для створення національних атрибутів. П.-Р.Магочій зараховував український націоналізм до першої категорії – “натхненого інтелігенцією”, на відміну від другої (“насадженого державою”).

У зарубіжній історіографії український рух висвітлювався у працях польських і російських істориків, що загалом характеризуються надмірним суб’єктивізмом. Польські історики ХІХ – початку ХХ ст. (Е.Воринський, Ф.Буяк та ін.) вважали українство в Галичині штучним витвором, що суперечив інтересам польської державності. Однак такий вульгаризований підхід не знайшов підтримки серед частини тогочасних польських авторів (Б.Каліцький, В.Фельдман та ін.). Л.Василевський підкреслював “демократичний, народолюбний характер” українофільських ідей, що перемогли в краї на зламі ХІХ–ХХ ст. Утвердження модерної української національної самосвідомості крізь призму суперництва русофільства та українофільства стало предметом дослідження Ф.Поддєського. Польська історіографія за часів комуністичного правління, на відміну від української радянської, зазнавала слабшого ідеологічного тиску. Я.Козік досліджував український рух у Галичині першої половини ХІХ ст., Ю.Хлебовчик – процес формування сучасних націй у Центрально-Східній Європі в період капіталізму, Я.Грухала – ставлення

австрійського уряду і польських політичних угруповань краю до українського питання, Е.Горнова – вплив М.Драгоманова на Галичину, стосунки між українськими і польськими соціалістами тощо.

У польській історіографії посткомуністичного періоду А.Земба і Т.Хинчевська-Геннель зробили внесок у дослідження полонофільської орієнтації у формуванні національної ідентичності галицьких українців. Я.Мокляк – проблеми мови викладання у сфері шкільництва в діяльності Галицького сейму. С.Степень з'ясував ключову роль Перемишля в національному русі першої половини ХІХ ст., суперечки навколо спроб латинізації українського письма. Д.Мацяк – дослідник польсько-українського порозуміння в Галичині 1888–1895 рр., а Ч.Партач – польсько-українських стосунків кінця ХІХ – початку ХХ ст.: від К.Бадені до А.Потоцького. Висвітлюючи образ України в оцінці еліти Кракова, О.Кіх-Маслей наголошувала, що новочасна українська ідентичність кристалізувалася в опозиції до польськості. Д.Сосновська розглядає історію “галицького трикутника”, у якому співіснували польські, русинські й чеські діячі. Окремі аспекти формування новочасної української національної свідомості, польсько-українських стосунків ХІХ ст. висвітлювали С.Заброварний, С.Козак, Е.Коко, Т.Стриєк та ін.

Російська емігрантська історіографія продовжила традиції імперської історичної науки, у якій український рух зображувався як прояв штучно створеного сепаратизму, підтриманого ззовні ворогами єдиної Росії (А.Стороженко, Н.Ульянов та ін.). Українське націотворення в Австрійській імперії з класових позицій висвітлювали радянські історики О.Мильников, В.Фрейдзон, Н.Пашаєва та ін. У монографії Н.Пашаєвої 2001 р. зроблено спробу дати загальний аналіз історії російського (“русского”) руху в краї ХІХ–ХХ ст. А.Дикий при аналізі “перетворення Малоросії і Галицької Русі в Україну” переконує, що російський царизм не звернув уваги на “стихийне прагнення народних мас до возз'єднання” з Росією. У монографії з історії “Південної Русі” О.Смірнов вважав галицьке українофільство результатом свідомої діяльності проти Росії та недалекоглядної політики царизму. Водночас у сучасній російській історіографії існують більш об'єктивні дослідження в руслі західних теорій нації і націоналізму. На думку О.Міллера, призма суперництва проєктів націй – великої “русской” та української – найадекватніша для опису внутрішньої політики Росії в національному питанні ХІХ ст., причому історія боротьби між ними – це не так шлях успіху українства, як ланцюг невдач російських асиміляторських зусиль. Українське питання в політиці царизму висвітлювали В.Дякін та І.Міхутіна, політику імперії Романових у Східній Галичині на початку ХХ ст. – О.Бахтуріна і М.Клопова тощо.

Більш об'єктивними і неупередженими, без національних стереотипів, хоч і порівняно малочисельними, є праці австрійських і німецьких істориків.

Український рух у південно-західній Галичині та Росії став предметом дослідження А.Капелера. М.Мозер займається дослідженням мовної історії Галичини і Закарпаття під владою Австро-Угорщини, становлення української літературної мови. Г.Біндер – автор ґрунтовної монографії про діяльність представництв галицьких партій (польських, українських, єврейських) в австрійському парламенті в 1897–1918 рр. Здобутками в німецькій історіографії стали праці К.Бахманна про галицький фактор у зовнішній політиці Австро-Угорщини і Росії напередодні Першої світової війни, А.-В.Вендланд – про галицьке русофільство як консервативне крило національного руху галицьких українців. Чеський історик М.Грох розробив періодизацію національних рухів “малих націй” у Центрально-Східній Європі ХІХ – початку ХХ ст., що стала загальноприйнятою в сучасній історіографії. Британець Е.Вілсон розглянув формування модерної національної свідомості українців, а американський славіст Л.Вулф – інтелектуальну історію Галичини як багатоетнічної австрійської провінції.

Після проголошення незалежності України вийшли друком узагальнюючі видання Я.Грицака, К.Кондратюка, М.Кугутяка, О.Реєнта, В.Сарбея та ін. Ф.Стеблій висвітлював національно-культурне відродження в Галичині першої половини ХІХ ст. Внесок у дослідження місця і ролі греко-католицького духовенства в українському русі Галичини ХІХ ст., періоду “весни народів” зробив О.Турій. О.Середа займався вивченням галицького народовства в 1860–70-х рр., М.Мудрий – полонофільської орієнтації, політичного аспекту українсько-польських відносин у краї, взаємин між народовцями і русофілами, Б.Янишин – народовського руху в Галичині 70–80-х рр., інституалізації політичної діяльності народовців. Діяльність народовських товариств знайшла відображення в розвідках І.Зуляка, Б.Савчука, В.Савенка та ін., наддніпрянсько-галицькі контакти – в біографічних нарисах про галицьких народовців. Переосмислення москвофільської течії, впливу російського чинника на суспільне життя краю почалося в середині 1990-х рр. у розвідках С.Макарчука, О.Сухого, О.Аркуші, О.Киричук, М.Мудрого, І.Орлевич, О.Середі та ін. Дослідники звернули увагу на інституційний розвиток русофільського руху, біографії провідних русофілів, політику офіційної Росії щодо Галичини (В.Любченко, В.Передерко тощо). Зусиллями І.Чорновола та О.Аркуші, що досліджували діяльність “Руського клубу”, перебіг виборчих сеймових кампаній, утвердилася теза про вирішальний вплив “нової ери” на утвердження новочасної української національної свідомості.

Л.Зашкільняк з’ясував ключову роль Львова у формуванні української науки в ХІХ ст., діяльність М.Грушевського. Я.Грицак – франкознавець (“Пророк у своїй Вітчизні: Франко та його спільнота (1856–1886)”, Київ, 2006), дослідник формування модерної української національної свідомості, ознаки якої – мову, історичну пам’ять та ін. – вважав результатом свідомого і цілеспрямованого конструювання інтелектуальною елітою. Київський історик

С.Єкельчик зробив одну з перших спроб проаналізувати історію українського руху другої половини ХІХ ст., пізніше, уже як канадський історик, звернув увагу на механізм становлення модерної української нації, діяльність наддніпрянських українофілів. Формування і розвиток сучасної національної і соціальної ідентичності українських галицьких селян на прикладі Самбірського округу в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. проаналізував А.Заярнюк. І.Куций розкрив особливості сприйняття та інтерпретації національної історії в українській науково-історичній думці Галичини ХІХ ст. (до 1894 р.). Серед досліджуваних тем – утворення і діяльність українських партій на зламі ХІХ–ХХ ст.: РУРП (Я.Грицак, М.Кугутяк, П.Шкраб'юк), УНДП (В.Расевич), УСДП (О.Жерноклєєв та ін.). Наукову зацікавленість В.Благого, І.Гурака, В.Качмара, Р.Ковалюка викликав студентський рух у контексті поширення національної свідомості.

Вплив українського руху Наддніпрянщини на Галичину висвітлювався в працях про діяльність громадівців у 1860–90-х рр. (С.Світленка, Л.Іванової, Р.Іванченко, М.Палієнко та ін.). Взаємини між галицькими і наддніпрянськими діячами досліджували Є.Нахлік, О.Федорук та ін. (вплив П.Куліша на галичан), В.Бурдуланюк (наукові й культурні зв'язки Галичини з Наддніпрянщиною кінця ХІХ – початку ХХ ст.), В.Горинь (полеміку І.Франка з Лесею Українкою), Л.Качмар (наддніпрянську політичну еміграцію в Галичині на початку ХХ ст.). Для порівняння націотворчих процесів викликають інтерес дослідження про національний рух на Буковині й Закарпатті (О.Добржанського, Ю.Жатковича та ін.). Цінний матеріал почерпнуто з краєзнавчих розвідок про перебування українських діячів на Гуцульщині, вшанування пам'яті Т.Шевченка, а також про українську пресу (М.Кулинича, Ю.Шаповала та ін.), мовно-правописні питання в національному відродженні ХІХ ст. (В.Грещука, М.Лєсюка та ін.). Увагу дослідників (Я.Ісаєвича, Є.Наконечного та ін.) привернула проблема утвердження в суспільній свідомості етноніму “Україна”.

Отже, в історичній науці попри інтенсивне вивчення проблематики національного руху досі не розкрито механізм та особливості процесу українського самоусвідомлення в Галичині, роль у ньому наддніпрянсько-галицьких взаємин. Сучасним історикам притаманна багатоманітна картина історіописання – від описово-романтичної і традиційної позитивістської до модерністських підходів у руслі західних теорій нації і націоналізму, що стали доступними в Україні після 1991 р.

У *підрозділі 1.2 “Джерельна база”* проаналізовано використані в дисертації джерела, які умовно поділено на кілька груп: 1) наукові, публіцистичні й художні твори тогочасних діячів; 2) документи культурно-освітніх і політичних організацій; 3) джерела особового походження – приватне листування, мемуарна література, щоденники, автобіографії; 4) періодичні й неперіодичні видання; 5) документи правоохоронних органів. В основу дослідження покладено неопубліковані архівні документи в Україні та за

кордоном, значну частину з яких вперше введено в науковий обіг. Найбільш цінні джерела почерпнуто з архівних і бібліотечних установ Львова – Центрального державного історичного архіву України, м.Львів (далі – ЦДАЛ України) та Львівської національної наукової бібліотеки (далі – ЛННБ) ім. В.Стефаніка. Особливу цінність для дослідження становлять справи з фонду 362 ЦДАЛ України, що охоплює рукописи праць К.Студинського, підготовчі матеріали для узагальнюючого дослідження з історії наддніпрянсько-галицьких взаємин, спогади про “зв’язки з Україною” та ін. У ф.309 (НТШ) зберігається листування українських діячів, матеріали про активізацію наукових контактів тощо, відомості про національний рух почерпнуто також із ф.180, 196, 348, 514, 663, 735 та ін. У відділі рукописів ЛННБ ім. В.Стефаніка використано: ф.11 (Барвінські), зокрема кореспонденцію галичан і наддніпрянців останньої третини ХІХ – початку ХХ ст., частину якої опубліковано у пресі, ф.36 – листування Я.Головацького, твори нової української літератури і народознавчі розвідки з Наддніпрянщини, переписані ним власноруч, ф.34 і 154 – переписку з наддніпрянцями В.Гнатюка та О.Партицького, ф.19, 142, 160 – виписки галичан із творів українських письменників, ф.29 – наукові праці М.Возняка тощо.

Матеріали, що дають уявлення про переслідування царизмом українофілів на Наддніпрянщині та їхні епістолярні зв’язки з Галичиною, зберігаються у фондах Центрального державного історичного архіву України, м.Київ (ф. 274, 294, 317, 419 та ін.), Інституту рукописів Національної бібліотеки України ім. В.Вернадського (ф.10, 22, 106, 112 та ін.), Відділу рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т.Шевченка (ф.3, 26, 99, 104, 108 тощо). Поліцейські донесення про український рух містяться в Державних архівах Львівської (Держархів Львівської обл.) та Івано-Франківської (Держархів Івано-Франківської обл.) областей, а документація “секретного архіву” ІІІ відділення (ф.109) про боротьбу царизму проти українофільства – в Державному архіві Російської Федерації (ГАРФ) у Москві. Цінні джерела залучено з Архіву актів нових (ААН) у Варшаві, відділу рукописів Національної бібліотеки у Варшаві, відділу рукописів бібліотеки Ягеллонського університету, Наукової бібліотеки Польської академії мистецтв і Польської академії наук (РАУ–РАН) у Кракові, Державних архівів у Кракові та Перемишлі, Архіву Перемишльсько-Варшавської архідієцезії ГКЦ. Інформація про особливості національного руху на Закарпатті (Карпатській Русі), зв’язки місцевих русофілів з Галичиною виявлена в архівах Словаччини – Державному архіві в Кошицях, Державному архіві в Пряшеві та Архіві Греко-Католицького Архієпископства в Пряшеві.

Особливу роль у процесі утвердження української національної свідомості відіграли письменники і вчені, причому не лише з Галичини, а й підросійської України. Тенденції розвитку національного руху періоду “весни народів” відобразив В.Подолінський у брошурі “Слово перестороги”. Серед

використаних джерел – документи українських культурно-освітніх і політичних організацій: протоколи засідань і книга кореспонденції Головної руської ради, матеріали Собору руських вчених у Львові 1848 р., діяльності місцевих руських рад Надсяння в 1848–1850 рр., програми галицьких партій, Кирило-Мефодіївського товариства тощо. Процес підготовки “Русалки Дністрової” відображено у збірнику документів і матеріалів, літературна і наукова продукція 1830–1860-х рр. міститься в збірниках перемишльського відділу Об’єднання українців у Польщі.

Особливий внесок у публікацію листування між галичанами і наддніпрянцями в ХІХ ст. зробив К.Студинський, що видав кореспонденцію Я.Головацького у двох частинах, українських діячів обабіч Збруча в 1860–1880-х рр. Багатолітню переписку Я.Головацького з О.Бодяньським надрукував Ф.Савченко, “Руської трійці” і Д.Зубрицького з наддніпрянськими діячами – М.Возняк, В.Данилов, В.Науменко. Перебування І.Срезневського в Галичині 1842 р. знайшло відображення в книзі подорожніх заміток. Публікуючи кореспонденцію галичан і наддніпрянців у пресі, зокрема у львівській газеті “Руслан”, К.Студинський, І.Франко, М.Возняк звернули найбільшу увагу на епістолярій П.Куліша. Серед кореспонденції М.Драгоманова вийшло сім томів його листування з М.Павликом, з галичанами М.Бучинським, Д.Танячкевичем, Т.Окуневським, Н.Кобринською та ін. І.Франко опублікував у двох томах листи М.Драгоманова до себе та “інших”. Кореспонденцію М.Драгоманова публікували М.Возняк, К.Студинський та ін. Галицька тематика знайшла відображення в переписці М.Драгоманова з Київською “старою громадою”. Сталінський погром українства на довгі роки зупинив публікацію драгоманівського листування, що отримало новий імпульс у незалежній Україні. Після 1991 р. вийшла друком переписка М.Коцюбинського (раніше її публікували В.Гнатюк і М.Возняк), М.Лисенка, М.Грушевського, К.Студинського тощо, збірники документів і матеріалів про життя й діяльність В.Антоновича, М.Драгоманова та ін.

Серед мемуарної літератури звернуто увагу на спогади народовців О.Барвінського, А.Вахнянина, Є.Олесницького, Т.Реваковича та ін., радикалів К.Трильовського, Ю.Бачинського, русофілів Б.Дідицького, К.Устияновича, що еволюціонував на українофільські позиції, тощо. Авторами мемуарів, що висвітлювали зв’язки з Галичиною, були М.Драгоманов (“Австро-руські спомини”), М.Грушевський, Є.Чикаленко, Д.Дорошенко, М.Галаган, О.Лотоцький та ін. Ідейні погляди знайшли відображення в “Щоденних нотатках закордонної подорожі 1880 р.” В.Антоновича, в автобіографічних матеріалах М.Драгоманова, у щоденниках О.Кістяківського і М.Грушевського та в його автобіографії. Уявлення про Галичину і діяльність українофілів очима російського суспільства дають “подорожні листи” В.Кельсієва, щоденник міністра внутрішніх справ Росії П.Валуєва.

Окремою групою джерел є періодичні й неперіодичні видання другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Основну увагу звернуто на галицьку пресу: “Зорю Галицьку”, урядовий часопис “Вѣстникъ для русиновъ Австрійскої державы”, народовські видання “Правда”, “Зоря”, “Вечерниці”, “Мета”, “Нива”, “Русалка”, “Русь”, “Батьківщина”, “Діло” та ін., русофільські – “Слово”, “Русская рада”, “Галичанинъ” тощо. Серед польськомовних видань привернув увагу часопис “Sioю” у Львові, “присвячений справам народним українсько-руським”. Українську національно-політичну свідомість у маси утверджували календарі “Просвіти”, “Руська історична бібліотека” та ін. Інтерес до національного руху в Галичині виявляла українська преса Наддніпрянщини: петербурзька “Основа”, “Кіевскій телеграфъ”, “Кіевская старина”. Цінну інформацію про національний рух отримано з тогочасної російської періодики (“Москвитянинъ”, “Русскій вѣстник”, “Галицко-русскій вѣстник” та ін.).

Залучений масив джерел характеризується достатньою повнотою і репрезентативністю, для подальшого дослідження теми варто звернути увагу на Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т.Шевченка, відділ рукописів ЛННБ ім. В.Стефаніка та ЦДІАЛ України.

У *другому розділі “Теоретико-методологічні засади роботи”* охарактеризовано понятійний апарат і методологію роботи. У сучасній історіографії ХІХ ст. трактується як доба національного відродження (модерного націотворення). У самій назві “відродження” міститься ідея: раніше існувала нація, яка внаслідок несприятливих історичних умов занепала і прагне “відродитися”. В основі примордіалістської течії – теза про прадавні корені й “природність” сучасних націй. Натомість представники “модерністської” школи вважають більш влучним термін “націотворення”, в їх розумінні за змістом і формою українське національне відродження було саме творенням нації, бо суб’єктивний чинник мав вирішальне значення для “започаткування” цього процесу. Історики-модерністи схильні вважати, що національні характеристики – мова, історична пам’ять, територія проживання, народні традиції тощо – не були заданими наперед, а конструювалися національними діячами в модерну добу. В основному, розбіжності між модерністами та примордіалістами стосуються співвідношення об’єктивних і суб’єктивних чинників у процесі націотворення і, відповідно, питання про те, які з них стають вирішальними для існування нації.

Обидві течії об’єднує визнання важливості процесу становлення української національної свідомості, уявлення про себе як про націю. І.Лисяк-Рудницький вважав поняття “народ” (“етнічна одиниця”) і “нація” (“політична”) суспільними явищами різного “віку”, дав класичне визначення “центральної проблеми” в новітній українській історії – “постання нації, перетворення етнічнотомовної спільноти на самосвідому політичну й культурну спільноту”. Елементи примордіалістської версії узгоджуються з модерністською в теоретичній конструкції про два різні типи націй –

“домодерні” й “модерні”. Процес творення модерної української нації відбувався під впливом передових ідей із Заходу – Просвітництва, Французької революції 1789–1794 рр., романтизму. ХІХ ст. – це “епоха націоналізму” в широкому значенні як ідеології, націленої на утвердження націй і національних держав. У західній літературі утвердилося два розуміння нації: якщо в західноєвропейській моделі роль “національного ядра” відіграє рівність політичних прав (“громадянська” модель нації), то у східній, включаючи українську, така роль відводиться мові й народним традиціям (“етнічна” модель).

Концептуальною основою для дослідження послужили праці І.Франка, І.Лисяка-Рудницького та ін., сучасних західних та українських вчених про націю і націоналізм (Е.Гелнера, М.Гроха, Е.Сміта, Г.Касьянова та ін.). Провідну роль у національному відродженні відіграла інтелігенція, український рух, як і національні рухи “недержавних” народів у Центрально-Східній Європі ХІХ – початку ХХ ст., пройшов три стадії розвитку: “А” – наукову (до середини 1840-х рр.); “В” – організаційну або культурницьку (до кінця 80-х рр.); “С” – політичну (з 1890-х рр.)). Трифазна періодизація українського руху була запропонована ще М.Грушевським, а в новітній історіографії найбільш популярною стала Грохівська модель. Запропонований поділ не виключає наявності в певних хронологічних рамках елементів тієї чи іншої стадії, можливості перерв, стагнації і навіть зворотного розвитку. Національне відродження включало в себе формування і “соціалізацію” національної ідеї, поширення національної свідомості в маси. Проаналізовано концептуальні підходи і періодизацію національного руху в працях українських і зарубіжних вчених.

У третьому розділі “Усвідомлення етнічної спорідненості Галичини з Наддніпрянською Україною в першій половині ХІХ ст.” розкрито становлення українського народознавства і нової української літератури. *Підрозділ 3.1 “Уявлення наддніпрянських науковців про Галичину. Внесок кирило-мефодіївців у формування новочасної української національної ідеї”* містить тезу, що в освічених колах суспільства під впливом інтелектуальних течій із Заходу проявився інтерес до народознавства. Наддніпрянські дослідники шукали критерії розрізнення “малоросів” від сусідніх народів, обстоювали самотність народнопісенної творчості, мови, історичної традиції тощо. Звернуто увагу на перші узагальнюючі праці з історії України: “Історію русів”, “Історію Малої Росії” Д.Бантіша-Каменського, “Історію Малоросії” М.Маркевича та ін. Історичні дослідження виконували ідеологічну функцію, що ґрунтувалася на “науковій” легітимізації української ідеї, підґрунтя якої становить козацький міф. Серед фольклористичних праць були збірки М.Максимовича, О.Бодяньського, П.Лукашевича та ін., найбільший внесок у розвиток мовознавства зробили О.Павловський, І.Срезневський, М.Максимович тощо.

У контексті народознавчих досліджень наддніпрянські автори згадували про підвладні Австрії землі, де проживали русини як частина однорідного етнічного масиву, з подібною мовою, фольклорною спадщиною, структурою населення, що нагадувала Правобережжя. Наукова зацікавленість Галичиною виросла з прагнення глибше пізнати слов'янський світ, слов'янознавства. “Енеїда” І.Котляревського започаткувала нову українську літературу на народномовній основі. Як правило, в уявленні тодішніх учених і письменників Україна, або Малоросія, була природною і невіддільною частиною російського імперського світу. Наддніпрянські діячі мали надто загальне уявлення про Галичину, водночас серед простолюду відомості про краян важко простежити через обмежене коло джерел. З'ясовано погляди російських науковців першої половини ХІХ ст. на півавстрійську Галичину, зокрема П.Кеппена, М.Погодіна, які особисто побували в краї. Інтерес до галичан проявляли вчені, вихідці із Закарпаття І.Орлай, П.Людій та ін., що виїхали до Росії. Офіційний Петербург не перешкодив виданню книжок українською мовою до розправи над Т.Шевченком і кирило-мефодіївцями, що започаткували усвідомлення української ідентичності як самостійної, самобутньої. Проаналізовано національне питання (включаючи погляд на Галичину) в програмах декабристів на Україні та Кирило-Мефодіївського товариства, діяльності П.Куліша, М.Костомарова та ін. Особливу увагу звернуто на значення в національному русі Т.Шевченка та його інтерес до галичан. Від кінця 1840-х рр. царизм, що досить поблажливо ставився до малоросійського культурного руху, розглядав місцевих патріотів як потенційних прихильників національного сепаратизму.

У підрозділі 3.2 *“Народознавство в етнічній самоідентифікації галицьких русинів першої третини ХІХ ст.”* висвітлено особливості першої хвилі національного відродження в Галичині. Після входження краю до складу Австрійської імперії соціальний статус та інтелектуальний рівень греко-католицьких священиків як єдиної освіченої верстви населення дещо підвищилися. Етнічній самоідентифікації сприяли реформи австрійських цісарів Марії-Терези та Йосифа ІІ. Однак тогочасна еліта внутрішньо не готова була сприйняти живу народну мову як мову літератури, вважаючи її недостатньо розвинутою. Головними центрами національного руху були Перемишль і Львів, з'ясовано культурно-освітню діяльність перемишльського Товариства греко-католицьких священиків. Під впливом ідей Просвітництва, романтизму нечисленна галицько-руська інтелігенція виявила інтерес до народознавства, наукові дослідження, як і на підросійській Україні, охопили галузі мовознавства, фольклористики й етнографії, історії.

Першим галицьким ученим, що обґрунтував самостійність “руської” мови, став І.Могильницький. Серед перемишльських просвітителів вийшли друком граматики І.Лаврівського, Й.Левицького, Й.Лозинського та ін., мова залишилася в центрі народознавчих досліджень у Галичині до 1848 р. Вагомий внесок у вивчення українського фольклору зробив Й.Лозинський, автор

“Руського весілля”. Простежено інтерес до української народнописенної творчості у працях поляків В.Залеського, Ж.Паулі тощо. Народознавчі зацікавлення охопили історію (Д.Зубрицький та ін.), правда, набагато слабше, ніж на Наддніпрянщині. Дослідники сприяли усвідомленню окремішності мови, історичної традиції, етнографічних рис галицьких русинів від сусідніх народів, передусім поляків, але не давали скристалізованого уявлення про національну самоідентифікацію. Показово, що наукові розвідки (як і літературні твори) писалися не живою, народною мовою, а макаронічним “язичієм”, польською, німецькою або латинською мовами, народні пісні – латинкою. Мовно-правописне питання стало ключовим в “азбучній війні” 1834–1836 рр., коли більшість місцевої руської інтелігенції стала на захист кирилиці, проти полонізації і латинізації письма.

У підрозділі 3.3 *“Ідея єдності русько-українського простору в діяльності “Руської трійці” та її послідовників у Галичині в 1830-х – середині 1840-х рр.”* обґрунтовано тезу, що будителями української національної ідеї в краї з романтичних поривів стала “Руська трійця”. “Русалка Дністровая” 1837 р. ввела народну мову галицьких русинів у літературу. Проаналізовано наукову спадщину діячів “Трійці”, джерела їх світогляду, які вбачаються в проникненні нової української літератури і народознавчих досліджень із Наддніпрянщини. Висвітлюючи знайомство “Трійці” зі здобутками наддніпрянських учених і літераторів (І.Котляревського, М.Максимовича та ін.), аргументовано тезу, що галицька інтелігенція була змушена вдатися до копіювання творів через цензурні перешкоди, важкодоступність книжок із Росії. Зацікавленість Великою Україною з боку галичан пояснювалася бажанням поглибити історичну свідомість, більш детально вивчити живу народну мову й ареал її поширення. Дослідження народної мови, фольклору, історії галицьких русинів, а з іншого боку – знайомство з народознавчими творами і літературою “малоросів” підводило до думки про етнічну спорідненість Галичини з Наддніпрянщиною.

Каталізатором утвердження ідеї національної єдності стало ближче знайомство з наддніпрянськими діячами через листування. Перші контакти з галичанами встановили М.Максимович, О.Бодянський, П.Лукашевич, І.Срезневський (із них тільки два останні побували в Галичині), що в листах заохочували до народознавчих досліджень, написання праць простонародною мовою. Листування невеликого кола галичан, передусім Я.Головацького, І.Вагилевича, Д.Зубрицького, мало інформаційно-науковий характер, охоплювало питання обміну книжками, відомостями про наукове й літературне життя. Однак наддніпрянська інтелігенція була доволі сильно втягнута в загальноросійський політичний простір, не мала чітких відповідей на питання власної ідентичності. Усвідомленню наддніпрянсько-галицької єдності сприяли наукові контакти з деякими російськими вченими, зокрема М.Погодіним, які заохочували до видання літератури місцевою говіркою в контексті

приналежності до всеруського простору. З'ясовано знайомство діячів “Трійці” з творчістю Т.Шевченка, П.Куліша, М.Костомарова та їх зв'язки з літературним рухом галичан. Попри заборону “Русалки Дністрової” і цензурні утиски “Трійця” мала послідовників (Г.Ількевич, М.Устиянович та ін.), що змусило офіційний Відень до пошуку щодо русинів більш чіткої політичної лінії (до середини 30-х рр. не існувало навіть цензора для публікацій “руською” мовою).

Четвертий розділ “Весна народів” 1848–1849 рр. та формування проукраїнської концепції національної ідентичності присвячений аналізу впливу революції на українське національне самоусвідомлення в Галичині. У підрозділі 4.1 “Розвиток української (“малоруської”) національно-політичної свідомості в Галичині під час революції” з'ясовано особливості національного руху періоду “весни народів”, що пробудив галицьких русинів до свідомого політичного життя. Провідну роль у національному русі відіграло греко-католицьке духовенство, в середовищі якого існувало кілька національно-політичних орієнтацій, за висловом В.Подолинського, “партій” – “чисто руська”, “польсько-руська”, “австрійсько-руська” та “російсько-руська”. Від самого початку революції переважала проукраїнська концепція національної ідентичності галичан, що знайшла відображення в діяльності Головної руської ради (далі – ГРР). Лідери ГРР виразно заявили, що австрійські русини і наддніпрянські “малороси” – це один-єдиний народ, поставлено вимогу об'єднання “руських” земель під Австрією – Східної Галичини разом із Буковиною і Закарпаттям – в окремий коронний край. Ідея єдності русько-українського простору знайшла відображення в культурно-освітній роботі, творчості М.Устияновича, А.Могильницького та ін., у періодичній пресі.

Національні вимоги галицьких русинів наштовхнулися на рішучий спротив польського руху, з його шляхетським характером, що розглядав Галичину в складі майбутньої Речі Посполитої, а “руську” мову – як діалект польської. На противагу ГРР полонізовані шляхтичі руського походження створили Руський собор (далі – РС), навколо якого об'єдналися особи з двоступеневою – русько-польською – ідентичністю, “русини польської нації” (*gente Rutheni, natione Poloni*). Однак полонофільська орієнтація не мала підтримки серед руського населення, що засвідчило недовговічне існування РС та його газети “Дневник руський”. Водночас не знайшли сприятливого ґрунту для розвитку в Галичині періоду “весни народів” русофільські настрої, носії яких – поодинокі представники – не мали виразних і сформованих поглядів на єдність “руського світу”. Проаналізовано джерела та ідеологію галицького українофільства, серед причин переваги української (“малоруської”) орієнтації були почуття мовно-культурної єдності з Наддніпрянщиною, прагнення протиставити полякам рівнозначний за територією й чисельністю населення русько-український простір, а також політика австрійського уряду. Однак визнання діячами ГРР єдності галичан із “малоруським” простором на сході мало декларативний характер.

У підрозділі 4.2 *“Мовно-правописні дискусії серед руської інтелігенції Галичини як фактор національного самоусвідомлення в 1850-х рр.”* проаналізовано національний рух у період неоабсолютизму в Австрійській імперії, що супроводжувався зміцненням позицій поляків за сприянням намісника краю (з 1849 р.) А.Голуховського. Згортання легальної політичної діяльності в державі викликало послаблення інтересу галицьких русинів до національного руху. Ідейний вплив Наддніпрянщини на Галичину після розгрому кирило-мефодіївців та антиукраїнських репресій у Росії з кінця 1840-х рр. значно послабився. Нечисленна галицька інтелігенція відчувала брак сил для введення народнорозмовної мови в літературу. У такій ситуації, коли бракувало термінів, загальних понять, не існувало усталеного правопису тощо, залишався легший шлях – покласти в основу національно-культурного розвитку “всеруську” церковнослов’янську мову. Висвітлено мовно-правописні суперечки між прихильниками народної мови і “язичія” на сторінках львівської преси – “Галичо-руського вістника” і “Зорі Галицької”, ідейний напрямок якої (до 1857 р.) неодноразово змінювався.

У середині 1850-х рр. робилися спроби утвердження в Галичині як літературної добре нормованої на той час російської мови, але видання (“Лада”, “Семейная библиотека”, “Церковная газета”) малозрозумілою для краян мовою, що вміщували передруки з російських часописів, не набули популярності. Дискусії навколо вироблення літературної мови і правопису на сторінках кількох часописів не мали характеру політичної конфронтації, були далекими для простолюду. Однак це дало підстави польським політикам для звинувачень у проросійських симпатіях галицьких русинів і, як наслідок, посилення позицій поляків у провінції. А.Голуховський при підтримці офіційного Відня в 1859 р. спробував перевести “руську” мову на латинський алфавіт. Але ці наміри викликали рішучу протидію з боку місцевої інтелігенції, що стало причиною другої “азбучної війни”, котра оживила задушливу атмосферу 1850-х рр. У кінці підрозділу розкрито взаємини нечисленних галицьких діячів із Наддніпрянщиною після поразки революції, переважно листовні, в яких брали участь брати Головацькі.

У *п’ятому розділі “Українофільство і русофільство у процесі національної самоідентифікації галицько-руського населення в 1860–1870-х рр.”* з’ясовано розвиток українського руху в Галичині крізь призму суперечок між національно-політичними орієнтаціями. У підрозділі 5.1 *“Галичина в ідеології та практичній діяльності наддніпрянських громадівців-українофілів”* наголошується, що національний рух на Наддніпрянщині активізувався в умовах лібералізації російського царизму на зламі 50–60-х рр. Напівлегальні культурно-освітні громади поставили за мету поширення української національної ідеї, дали територіальне “уявлення” України”, що охоплювала етнічні землі обабіч російсько-австрійського кордону. Поряд із поміркованим крилом, так званими “старими громадами”, що

обстоювали ліберально-демократичну тенденцію (В.Антонович), у національному русі 1870-х рр. сформувалася течія на платформі “громадівського соціалізму” (М.Драгоманов).

Наддніпрянські діячі в контексті своєї діяльності звернули увагу на Галичину, де особливу роль в утвердженні української національної самосвідомості відіграли П.Куліш (в 60-х рр.), М.Драгоманов (із середині 70-х рр.) та М.Грушевський (в 90-х рр.). Особливості національного руху в Галичині знайшли відображення на сторінках петербурзького журналу “Основа” (1861–1862 рр.) і газети “Киевский телеграф” (1875–1876 рр.), що видавалися громадивцями. Зроблено аналіз обох часописів, що вважали Галичину невід’ємною частиною русько-українського (“малоруського”) простору, хоч і давали обмаль інформації про край. Активізація діяльності громадивців змусила царизм вдатися до жорстких репресивних заходів, щоб перешкодити розвитку українського руху, в перспективі небезпечного для існування імперії. Валуєвський циркуляр 1863 р. (майже на десятиріччя) та Емський указ 1876 р. законодавчо оформили заборону українофільства в Російській імперії, водночас посилилася фінансова підтримка галицьким русофілам. В умовах масової неписьменності та протидії імперської влади зусиллям українофілів на Наддніпрянщині відомості про Галичину серед простолюду залишалися спорадичними, неточними.

У підрозділі 5.2 “*Раннє народовство і русофільство в Галичині (1861–1866 рр.)*” розкрито особливості розвитку народовської і русофільської течій на початковому етапі. Проголошення конституції в Габсбурзькій монархії, що ґрунтувалася на принципі федералізму й розширювала права країв у процесі державного управління, мало двоякий вплив на національний рух у Галичині: з одного боку, він отримав змогу вільно розвиватися, не зазнаючи урядових репресій, з іншого – нерівні умови, у яких опинилися місцеві русини порівняно з поляками, відкрили шлях до полонізації краю. На початку 1860-х рр. імпульс для національного руху дала діяльність наддніпрянських громадивців, особливо поезія Т.Шевченка. Народовці обстоювали новочасну українську національну ідею, приналежність галицьких русинів до самостійної української нації з “високою” культурою, в основу якої було покладено “шевченківську” національну парадигму. Народовська інтелігенція, переважно молодь, пропагувала твори наддніпрянських письменників, наближала галицькі мовні норми до загальноукраїнських, поширювала українську історичну свідомість. Зацікавленість галичан українським рухом із Наддніпрянщини пояснювалася браком висококваліфікованих наукових сил і достатніх матеріальних ресурсів для успішного протистояння полякам. У виданні народовської преси відіграли особливу роль твори наддніпрянських авторів, проаналізовано національно-політичну програму ранніх народовців у львівській “Меті”.

“Проукраїнські” позиції в питаннях національної ідентичності займало до середини 1860-х рр. русофільське “Слово”. Зроблено аналіз русофільського

світогляду як різновиду національно-політичної свідомості серед частини тогочасних діячів. На відміну від русофілів, з їх орієнтацією на панруський простір, народовці мали більш новочасний тип національної свідомості. Вагомий внесок в утвердження етноніму “Україна” зробили колишні польські повстанці з підросійської України, передусім Л.Сорочинський та П.Свенціцький, що співпрацювали з народовською пресою. Особливу увагу звернуто на особисті контакти між галицькими й наддніпрянськими діячами. К.Студинський назвав понад 20 відомих діячів “з України і Росії”, що в 60-х – на початку 70-х рр. у різний час відвідали Габсбурзьку монархію (Галичину, Відень). Крім П.Куліша та О.Кониського, з галичанами в першій половині 60-х рр. мали зв’язки В.Білозерський, О.Потебня, Т.Лебединцев та ін. Польсько-австрійське порозуміння і поступове перетворення Галичини в польську автономію після призначення вдруге галицьким намісником А.Голуховського, а з іншого боку – Валуєвський циркуляр, антиукраїнські репресії в Росії завдали потужного удару по українофільству. Зворотним боком цього стало посилення проросійських настроїв у Галичині, що знайшло відображення у статті І.Наумовича 1866 р. про мовно-культурну єдність руського населення краю з усіма “русскими”. Вона засвідчила зміну національно-політичної орієнтації “Слова” в бік зближення з Росією.

У підрозділі 5.3 *“Посилення русофільських тенденцій у національному русі Галичини наприкінці 1860-х – на початку 70-х рр. “Соборницька” діяльність П.Куліша”* підкреслено, що в умовах конституційних і децентралізаторських перетворень в Австрійській імперії, що супроводжувалися зміцненням польських позицій у Галичині, народовський рух переживав глибоку внутрішню еволюцію. Перегрупування сил стало помітним через ідейні розходження навколо політичної газети “Русь” у Львові, створеної 1867 р. для “поборювання” русофільства. На провідні позиції серед народовців вийшло нове покоління, що, на відміну від раннього народоства, спромоглося створити більш довговічні інституції і пресові органи. Особливу роль в утвердженні українофільських настроїв відіграли журнал “Правда” (з 1867 р.), товариство “Просвіта” (з 1868 р.). Висвітлено суперечки навколо публікації двох листів П.Куліша до Я.Головацького восени 1866 р., що розгорілися в народовській і русофільській пресі Галичини, мали відгук у російській періодиці й засвідчили розмежування національно-політичних сил у краї. Я.Головацький перейшов на русофільські позиції і виїхав до Росії 1867 р., розкрито його ідейні погляди і діяльність в останні роки життя. Водночас П.Куліш зблизився з галицькими народовцями і взяв активну участь у виданні львівської “Правди”.

Кулішеві контакти з видавцями журналу були найбільш активними в першій половині 1869 р., мали напружений характер, зокрема через відмінну ментальність обох сторін, недовірливість П.Куліша тощо. На початку 70-х рр. відбувся розрив у його стосунках з галичанами, “Правда” в середині 1871 р.

перестала виходити. З другого боку, проявилось розмежування сил між галицькими народовцями і русофілами, що поклато початок гострому суперництву за провід у національному русі. На перешкоді ідейній диференціації не став лист-меморіал митрополита Й.Сембратовича 1870 р. до “Русской (далі – Руської) ради” й народовської “Просвіти”, що сподівався на примирення в питаннях національно-політичної самоідентифікації. Утворене в 1870 р. політичне товариство “Руська рада”, що замислювалося як представницький орган галицьких русинів, стало русофільським. Угодовська акція Ю.Лаврівського з поляками 1869–1871 рр. зазнала невдачі й показала принципову неможливість рівноправного погодження інтересів двох народів у межах однієї провінції Габсбурзької монархії. Взаємини між галичанами і наддніпрянцями залишалися досить слабкими, спорадичними. Якщо до середини 60-х рр. наддніпрянські громадівці мали контакти в Галичині з русофілами, то тепер зосередили увагу на підтримці виключно народовського руху. Вагомий внесок в активізацію наддніпрянсько-галицьких взаємин у кінці 60-х – на початку 70-х рр. зробили М.Лисенко, М.Старицький, А.Гладкий, Олена Пчілка, Є.Милорадович та ін., візити деяких галичан на підросійську Україну (К.Устияновича, В.Ганкевича тощо).

Підрозділ 5.4 “Національний рух у Галичині в 1873–1879 рр.: між русофільством і “громадівським соціалізмом” М.Драгоманова” аналізує тенденції національного руху в умовах домінування русофільської конструкції національної ідентичності галичан, коли місцева інтелігенція відчувала зневіру, брак сил для гідного протистояння полякам. Єдиним часописом, що засвідчував існування в Галичині української (“малоруської”) орієнтації, була “Правда”, видання якої відновлено в 1872 р. завдяки грошовим надходженням із Наддніпрянщини. Видавці журналу обстоювали належність галицьких русинів до українського (“малоруського”) народу, регулярно друкували твори українських письменників Наддніпрянщини. У православного П.Куліша, що здійснив еволюцію ідейних поглядів на козаччину й гайдамаччину, зав’язалися тісні стосунки з греко-католиком, галичанином І.Пулюєм. Вони спільно працювали над перекладом Святого Письма українською мовою, готовий матеріал публікували в Галичині. Проаналізовано наддніпрянсько-галицькі взаємини на науковій ниві, зокрема заснування Товариства ім. Шевченка у Львові, участь галичан у Всеросійському археологічному з’їзді в Києві 1873 р. тощо.

Інтерес до громадського життя русинів Галичини проявляв М.Драгоманов, що в 1873 і 1875 рр. особисто побував у краї, в кореспонденції з галичанами, зокрема в листах до редакцій “Правди” і “Друга”, намагався надати національному рухові модерного європейського характеру в дусі “громадівського соціалізму”. Перший львівський судовий процес проти соціалістів 1877–1878 рр. завдав удару по радикальній течії, що мала вузьку соціальну базу, а їх діяльність критикували як “старші” народовці, так і

русофіли. Попри ідейну і фінансову підтримку від М. Драгоманова та його прихильників, видання соціалістичної преси в Галичині було недовговічним. Загалом 1870-ті рр. стали періодом кризових явищ у розвитку національного руху, що знайшло відображення в катастрофічному зменшенні чисельності руського представництва в сеймі та австрійському парламенті, засиллі русофільства, пасивності селянських мас у громадському житті краю.

У шостому розділі “Кристалізація ідеї національної єдності українців та перетворення Галичини в український “П’ємонт” на зламі XIX–XX ст.” проаналізовано утвердження в суспільній свідомості ідеї соборності України, українофільської орієнтації. Підрозділ 6.1 “Галичина в діяльності наддніпрянських громадівців після Емського указу 1876 р.” присвячений національному руху на Наддніпрянщині, що пішов на спад, вступив у стадію поміркованості, аполітизму. Лідери громадівців, виразно декларуючи лояльність до царизму, не перестали цікавитися національним рухом у Галичині, що розглядався як невід’ємна частина русько-українського простору. Царські заборони об’єктивно сприяли перенесенню центру українофільської діяльності за межі Російської імперії. Особливу роль у розвитку української ідеї відіграла закордонна діяльність М. Драгоманова та його соратників, що організували в Женеві видання українською мовою літератури, зокрема збірників “Громада”. М. Драгоманов став першим, хто виніс проблему українофільства, переслідування української мови і культури на ширшу міжнародну арену. Однак його програма здалася наддніпрянським громадівцям надто радикальною, не придатною до місцевих умов, що призвело із середини 80-х рр. до остаточного розриву між “культурниками” і “політиками”.

Інтерес наддніпрянських громадівців до Галичини знайшов відображення на сторінках “Киевской старины” – єдиного українознавчого часопису в Російській імперії (з 1882 р.). Серед авторів журналу були І. Франко, В. Гнатюк, Я. Головацький та ін., у 1890 р. редакція надсилала галичанам півтора десятка примірників. Галичина в розумінні тодішніх лідерів повинна була відіграти роль своєрідного резервуару для збирання і зберігання загальноукраїнських культурних надбань із надією, що антиукраїнські репресії царизму будуть скасовані. Різниця політичних режимів стала притягальним чинником між Галичиною і Великою Україною, де не існувало політичних свобод. З’ясовано погляди на національний рух у Галичині останньої третини XIX ст. В. Антоновича, О. Кістяківського, Є. Чикаленка та ін., особливості політизації українського руху Наддніпрянщини на зламі XIX–XX ст. Висвітлюючи значення Галичини в політиці царизму, наголошується, що в умовах постійного збільшення фінансової підтримки з боку Росії москвофільство все більше втрачало самостійність та опертя на місцевий ґрунт.

У підрозділі 6.2 “Політичне зміцнення галицьких народівців та активізація наддніпрянсько-галицьких взаємин у 1880-х рр.” показано перегруповання сил у національному русі в Галичині на зламі 70–80-х рр.

“Руська рада” виявилася неспроможною гідно протистояти полякам, що проявилася на парламентських виборах 1879 р. Невдачі в галицько-руській політиці, катастрофічне зменшення чисельності руських послів спонукали народовських лідерів до розгортання діяльності в руслі проголошеної концепції “органічної праці” для зміцнення власної підтримки в масах (видання газет “Батьківщина” і “Діло”, скликання перших “всенародних” віч у Львові 1880, 1883 рр. та ін.). Народовці й русофіли об’єднувалися для проведення акцій загальнонаціональної ваги, під час виборчих кампаній до сейму і парламенту діяли спільні передвиборчі комітети. Однак 1879 р. друга (після 1870 р.) спроба входження народовців до “Руської ради” виявилася невдалою, нашттовхнулася на опір русофілів. Новостворене політичне товариство “Народна рада” в 1885 р. ознаменувало перехід народовців до самостійного ведення політичної діяльності. У програмі “Народної ради” говорилося про належність галицьких русинів до 20-мільйонного “руського”, “малоруського” народу. Утвердженню модерної української національної свідомості сприяла діяльність народовських товариств, видання серії брошур “Руська історична бібліотека” (з 1886 р.), журналів “Зоря” і “Правда”, що стали загальноукраїнськими органами.

Серед галичан існував брак інформації про Наддніпрянщину. Однак молодша генерація інтелігенції, яку І.Франко назвав “Молода Україна”, на початку 80-х рр. сприяла активізації наддніпрянсько-галицьких взаємин: через організацію мандрівок студентської молоді в Галичині (з 1883 р.), листування тощо. Регулярні контакти з краями мав В.Антонович, що публікувався в народовській пресі, відвідав Галичину в 1880 і 1885 рр. Вагомий внесок у формування образу краю як “українського П’ємонт” зробив П.Куліш, який, приїхавши до Львова в кінці 1881 р., виступив прихильником порозуміння з поляками для забезпечення кращих умов розвитку українського руху, але угодовська акція не знайшла суспільної підтримки. Висвітлюється роль І.Франка в утвердженні української національної єдності та його зв’язки з Наддніпрянщиною, участь у видавничій діяльності народовців. Галицьке русофільство дедалі більше еволюціонувало на проросійські позиції, що виразно засвідчив судовий “процес О.Грабар” 1882 р. На ґрунті боротьби з русофільством серед наддніпрянських українофілів, народовців і польських політичних угруповань Галичини поступово визріла угодовська ідея, підтримана австрійським урядом в умовах назріваючого дипломатичного конфлікту з Росією в другій половині 80-х рр. Проаналізовано підготовку угодовської акції, видання відновленого журналу “Правда” у Львові з 1888 р. Завершується підрозділ аналізом виборів 1889 р. до Галицького сейму, що засвідчили перелом у внутрішній структурі національного руху на користь народовців, та проголошенням “нової ери” польсько-українських стосунків.

У підрозділі 6.3 *““Нова ера” як чинник модернізації ідеї української національної єдності в кінці XIX – на початку XX ст.”* висвітлено переломний вплив на національний рух “новоєрівської” політики 1890–1894 рр., що не

знайшла широкої підтримки в тогочасному суспільстві: проти угоди виступили русофіли і радикали, а невдовзі – частина народовців, незадоволених дрібними поступками польської адміністрації. В.Антонович на початку 1891 р. за дорученням київської громади приїжджав до Львова, щоб переконати лідерів народовців у необхідності продовження угодовської політики. Попри провал “нова ера” сприяла зміцненню в краї національних українських позицій, народовці здобули реальні важелі впливу для перемоги над русофільством. Найважливішим здобутком “нової ери” було затвердження офіційного статусу фонетичного правопису в Галичині 1892 р., незважаючи на широку антифонетичну кампанію русофілів. Особливу роль в утвердженні наддніпрянсько-галицької єдності мало відкриття кафедри української історії у Львівському університеті. Розкрито зв’язки М.Грушевського з Галичиною до приїзду до Львова 1894 р. та багатогранну наукову діяльність, формування історичної схеми в “Історії України-Руси”.

Висвітлюючи здобутки народовців на науковій і освітній ниві, звернуто увагу на реорганізацію Товариства ім. Шевченка в наукове (НТШ) у 1892 р., видання української преси, розширення мережі україномовних гімназій тощо. При аналізі кристалізації ідеалу політичної самостійності України та утворення модерних українських партій у Галичині на зламі ХІХ–ХХ ст. з’ясовано еволюцію поглядів І.Франка від соціалізму до націонал-демократизму, політичну структурування національного руху і поступове витіснення русофілів на узбіччя політичного життя. Проаналізовано утвердження серед галичан етноніму “Україна” (“український”), що було ключовим питанням у процесі національної самоідентифікації. У 90-х рр. ХІХ – на початку ХХ ст. відбулася активізація взаємин між галичанами і наддніпрянцями: через листування і публікацію праць у Галичині, приїзди діячів українського руху з Росії на відпочинок, зокрема на Гуцульщину. Висвітлено успіхи й проблеми в розвитку наддніпрянсько-галицьких стосунків напередодні Першої світової війни.

У **“Висновках”** підсумовано результати проведеного дослідження, викладено основні положення, що виносяться на захист:

1. У сучасній історіографії існує потреба докладного й об’єктивного аналізу утвердження в Галичині новочасної української національно-політичної свідомості. На відміну від примордіалістської, модерністську версію відрізняє переконання в тому, що формування модерної української нації почалося з кінця ХVІІІ ст., та акцент на її суб’єктивній ознаці як пріоритетній у процесі націотворення. Національний рух ХІХ – початку ХХ ст., за загальноприйнятою періодизацією, пройшов три стадії розвитку. Якщо виходити з новітніх теорій про нації і націоналізм, де кожна національна культура розглядається як сплав двох культур – традиційної народної (низької) та модерної, індустріальної надбудови (високої), то русини Галичини перейняли модель високої культури, що була вироблена на Наддніпрянщині. Ключову роль у національному русі

відіграла інтелігенція, що поширювала в масах модерну українську самосвідомість.

2. Колискою національного відродження стала Наддніпрянина, де під ідейним впливом із Заходу виникло народознавство як наука, що досліджувала історію, фольклор, мову. Народознавчі дослідження утверджували ідею самобутності та єдності українських (“руських”, “малоросійських”) земель по обидва боки Збруча. “Енеїда” І.Котляревського започаткувала нову українську літературу, в основу якої покладено народнорозмовну мову. Переломною подією в розвитку української національної ідеї стала діяльність Т.Шевченка і Кирило-мефодіївського товариства у 1840-х рр. Вимога незалежності України з демократичним ладом у союзі слов’янських народів суперечила конформістській моделі “малоросійства”. З розгромом кирило-мефодіївців російський уряд розглядав місцевих патріотів як потенційних прихильників національного сепаратизму. З лібералізацією царизму на зламі 50–60-х рр. українські діячі спрямували зусилля на культурно-освітню діяльність серед простолюду, що сприяла розвитку модерної національної самосвідомості. Після Емського указу громадивці були змушені припинити активну громадську роботу, декларували свою лояльність до царизму, аполітизм. Наприкінці 80-х рр. дійшло до остаточного розриву київської “Старої громади” з М.Драгомановим – лідером “молодих” громадивців, що разом із найближчими соратниками виїхав за кордон, де пропагував “громадивський соціалізм”, необхідність політичної боротьби проти самодержавства. Репресивна політика царизму змусила наддніпрянських діячів перенести центр своєї діяльності в Галичину.

3. Початок більш-менш регулярних контактів із галичанами поклали в 30–40-х рр. М.Максимович, О.Бодянский, П.Лукашевич та І.Срезневський. У листах до галичан (“Руської трійці”, Д.Зубрицького та ін.) вони заохочували молодь до народознавчої діяльності, написання праць живою народною мовою, обмінювалися книжками і відомостями про національно-культурне життя. Наддніпрянські вчені й письменники першої половини ХІХ ст. не мали цілеспрямованої програми національного розвитку, мало цікавилися Галичиною. У наддніпрянсько-галицьких взаєминах перелом відбувся з середини ХІХ ст., що було пов’язано з активізацією двох “тілок” національного руху внаслідок лібералізації російського царизму та конституційних реформ і децентралізації внутрішнього устрою в Габсбурзькій монархії. Діяльність наддніпрянських громадивців, знайомство з творчістю Т.Шевченка дали поштовх для зародження і розвитку народовської течії в Галичині. У міру посилення антиукраїнських репресій у Росії громадивці активізували зв’язки з народовцями, що знайшло відображення у творчих контактах і фінансовій допомозі (заснування Товариства ім. Шевченка 1873 р., видання журналів “Правда” і “Зоря”, здобутки НТШ тощо). За ідейними впливами на Галичину виділяють три покоління наддніпрянських діячів – П.Куліша, М.Драгоманова і М.Грушевського.

4. Галицька інтелігенція, що на початку XIX ст. зайнялася народознавством, не мала чіткого усвідомлення національної належності. Поступ у національному самоусвідомленні зроблено в другій половині 30–40-х рр. під впливом нової української літератури і народознавчих праць із Наддніпрянщини. Рубіжною подією в національному русі стала діяльність “Руської трійці”, що вперше використала простонародну мову і фонетичний правопис зреформованою кирилицею (“гражданкою”) в місцевій літературі, обстоювала ідею етнічної єдності галицьких русинів із наддніпрянськими “малоросами”. Суб’єктивне відчуття приналежності до однієї спільноти будувалося на єдності мови і народних звичаїв, що є найбільш характерною ознакою східної моделі європейської нації. Усупереч переслідуванням цензури, “Трійця” мала нечисленних послідовників у 40-х рр., у тогочасному літературному доробку галичан домінувала церковнослов’янщина.

5. Під час “весни народів” відбулася активізація національного руху в Галичині, домінувала проукраїнська концепція національної ідентичності. Руський собор як політична організація “русинів польської нації” проіснував недовго, а представники русофільської течії в 1848 р. не змогли навіть організаційно оформитися. Політичні вимоги ГРР наштовхнулися на спротив поляків, що розглядали Галичину як частину майбутньої Речі Посполитої. Місцеві діячі дотримувалися австрофільської ідеології, вбачали в Австрії союзника в боротьбі за національні інтереси. Поразка революції, відновлення абсолютизму і згорання легальної політичної діяльності в 1850-х рр. викликали послаблення інтересу русинів Галичини до проблем національного розвитку, що відзначався аполітизмом. Нечисленна інтелігенція відчувала зневіру і брак сил для формування літературної мови на народномовній основі, що призвело до засилля в літературі “язичія”, робилися навіть спроби утвердження в Галичині як літературної російської мови. Польські політики вдало використали мовно-правописні дискусії для зміцнення власних позицій, скориставшись підтримкою віденської влади, в 1859 р. зробили спробу переведення “руської” мови на латинку, що спричинило “азбучну війну”.

6. Утвердження новочасної української національної свідомості в Галичині відбувалося крізь призму суперництва національно-політичних орієнтацій. Своєрідною базою для формування народовської і русофільської течій виступало т. зв. старорусинство, що обмежувало поняття “руськості” східними слов’янами Габсбурзької монархії, визнанням своєї не польськості. Старорусини не вважали галицько-руське населення окремою національністю, навіть якщо були діячі, що закликали керуватися інтересами “галицько-руської народності”, то це робилося або через вузькість, провінціалізм світогляду, або з політико-тактичних міркувань. На перших порах між українофільством і русофільством не існувало конфронтації, русофільська течія радикалізувалася внаслідок посилення польських позицій у краї та антиукраїнських репресій царизму на Наддніпрянщині. Полонофільство в особі “русинів польської нації”,

що виконували роль своєрідних посередників між польським і українським національними рухами, в умовах зростаючого після 1848 р. українсько-польського розмежування поступово зникло як окрема національно-політична течія.

7. Українофіли, або народовці, відстоювали належність галичан до розділеного між двома державами українського народу, розвиток нової української літератури, тоді як наріжним каменем ідеології русофілів була теза, що місцеві русини – це частина єдиного в історичній, мовно-культурній і духовній сфері панруського, східнослов'янського простору. Остаточна перемога українофільських ідей у Галичині була пов'язана з політикою “нової ери” – українсько-австрійсько-польського порозуміння на початку 1890-х рр., що мало на меті поборення русофільства. Незважаючи на провал, угода дала поштовх кристалізації ідеї політичної самостійності й соборності України, призвела до формування новітніх українських партій на зламі XIX–XX ст. Серед русофілів на початку XX ст. відбувся розкол, на відміну від “старокурсників”, що орієнтувалися на всеруський простір, “новокурсники” акцентували на власне російській ідентичності, намагалися використовувати російську літературну мову. Однак вони не здобули широкої підтримки в суспільстві, де утверджувався сучасний етнонім “українці” / український (замість русини / руський).

8. Етнічній самоідентифікації сприяли реформи австрійського уряду, що підвищили соціальний статус та інтелектуальний рівень греко-католицького духовенства. Цензурні перешкоди сповільнювали процес входження народнорозмовної мови в літературу. У 60–70-х рр. XIX ст. запровадження в Австрійській імперії конституції і федералізму дало можливість для національного руху вільно розвиватися, водночас Галичина опинилася під тиском полонізації. Якщо до середини 1840-х рр. російський царизм не чинив перешкод для розвитку нової української літератури, то ситуація кардинально змінилася після розгрому кирило-мефодіївців, що поклало початок відкритим репресіям проти українофільства (за винятком короткочасних “відлиг”). Суворі заборони Емського указу звели нанівець організаційні здобутки національного руху, спонукали українофілів звернути більшу увагу на Галичину, де існували можливості для легальної української діяльності. Репресивна політика царизму об'єктивно “допомогла” перемозі української орієнтації в Галичині, культурна експансія наддніпрянців змінила баланс сил між русофільською та українофільською орієнтаціями на користь останньої. Офіційний Петербург не зміг втілити в життя модель тотальної асиміляції заборонними заходами, фінансова підтримка для галицьких русофілів суттєво збільшилася після 1876 р., особливо на початку XX ст.

9. Перемога української конструкції національної ідентичності в Галичині об'єктивно була пов'язана з відсутністю матеріальних та інтелектуальних ресурсів, щоб русини могли самостійно розв'язати ключові завдання

національного руху – стандартизувати мову на основі народнорозмовної, сформувані власну цілісну національну концепцію історії; по-друге, ідентифікуючи себе з Наддніпрянщиною, вони отримували шанс стати силою, що була здатна за кількістю населення і територіально протистояти полякам. Цьому не зашкодила навіть різна конфесійна приналежність, найбільшим запозиченням у наддніпрянців став етнонім “українець” / “український”, що дав змогу подолати русофільство як національно-політичну орієнтацію частини галицького суспільства. Українофільство, на відміну від загальноруської конструкції, виявилось більш органічним для галичан, але нагромадження фактичного матеріалу не дає можливості однозначно розв’язати дилему концептуального характеру про вплив на прийняття галицькими русинами української національної ідентичності об’єктивної, закладеної в майбутньому історичної необхідності, а з іншого боку – збігу політичних та інших обставин. Спрямування національного розвитку в бік Наддніпрянщини не можна виводити тільки з логічних міркувань, характер взаємодії галичан і наддніпрянців визначав ірраціональний фактор, своєрідний міф, стереотип національної єдності, усвідомлений як засіб ідентифікації себе з чимось ідеальним, що наділялося позитивними рисами.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Райківський І. Я. Ідея української національної єдності в громадському житті Галичини ХІХ століття : монографія / І. Я. Райківський. – Івано-Франківськ : Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2012. – 932 с. *Рецензія*: Патер І. Вагоме дослідження з українського націотворення [Райківський І. Я. Ідея української національної єдності в громадському житті Галичини ХІХ століття : монографія. – Івано-Франківськ : Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2013. – 932 с. + 16 с. іл.] / Іван Патер // Галичина. – Івано-Франківськ, 2013. – № 24. – С. 557–559; Ботушанський В. Рецензія на монографію Райківського І. Я. “Ідея української національної єдності в громадському житті Галичини ХІХ століття (Івано-Франківськ : Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2012. – 932 с.) / Василь Ботушанський // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Чернівці : Чернівецький університет, 2014. – Вип. 702–703. – С. 226–228; Зуляк І. Рецензії на огляди: Райківський І. Я. Ідея української національної єдності в громадському житті Галичини ХІХ століття. – Івано-Франківськ : Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2012. – 932 + 16 с. / Іван Зуляк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: історія. – Тернопіль, 2014. – Вип. 1. – Ч. 1. – С. 225–228.

2. Жерноклеєв О. Лідери західноукраїнської соціал-демократії. Політичні біографії / Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський. – К. : Основні цінності, 2004. – 283 с. *(особисто автору належить 50 %)*.

Розділи в колективних монографіях

3. Жерноклеєв О. Під владою Австро-Угорської імперії (1772–1918) / Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський // Прикарпаття: спадщина віків. Пам'ятки природи, історії, культури, етнографії / гол. редактор М. Кугутяк. – Львів : Манускрипт–Львів, 2006. – 568 с. (С. 190–239) *(особисто автору належить 5 %)*.

4. Гурак І. Українське національне відродження 1848–1914 років. Галичина / Ігор Гурак, Андрій Міщук, Ігор Райківський // Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923 : Ілюстрована історія / гол. редактор М. Кугутяк. – Львів ; Івано-Франківськ, 2008. – 524 с. (С. 38–55) *(особисто автору належить 1,5 %)*.

5. Основні віхи історії Прикарпаття (до 1939 року) // Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Івано-Франківська область / ред. рада вид. В. Г. Кремінь (гол.) [та ін.] ; редкол. тому: Б. К. Остафійчук (гол.), В. І. Кононенко (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Знання України, 2010. – 335 с. *(особисто автору належить 3 %)*.

6. Добржанський О. Під владою Австро-Угорської імперії (1772–1914) / Олександр Добржанський, Олег Жерноклеєв, Андрій Королько, Ігор Райківський // Покуття: Історико-етнографічний нарис / гол. редактор А. Королько. – Львів : Манускрипт, 2010. – 456 с. (С. 102–129) *(особисто автору належить 1 %)*.

7. Райківський І. Мовно-правописні дискусії серед русинів-українців і зміцнення польських позицій у Галичині в 1850-х рр. // З історії українсько-польських відносин другої половини ХІХ – початку ХХІ ст. Колективна монографія / за ред. П. С. Федорчака. – Івано-Франківськ, 2011. – 255 с. (С. 8–41) *(особисто автору належить 13 %)*.

8. Жерноклеєв О. Під австрійською владою (1772–1914) / Олег Жерноклеєв, Андрій Королько, Ігор Райківський // Станіславів – Станіслав – Івано-Франківськ (до 350-річчя Івано-Франківська) : монографія. – Івано-Франківськ ; Львів ; Київ : Манускрипт-Львів, 2012. – 584 с. (С. 28–45) *(особисто автору належить 1 %)*.

Статті у фахових наукових виданнях

9. Райківський І. Галицька соціал-демократія в Українській революції 1917–1920 років / Ігор Райківський // Галичина. – 1998. – № 2. – С. 42–55.

10. Райківський І. Діяльність Української соціал-демократичної партії в ЗУНР (листопад 1918 року – липень 1919 року) / Ігор Райківський // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано-Франківськ, 1998. – Вип. І. – С. 110–127.

11. Райківський І. Українське національне відродження кінця ХVІІІ – початку ХХ ст. в європейському контексті: витоки, зміст, періодизація / Ігор

Райківський // Галичина. – Івано-Франківськ, 1999. – № 3. – С. 4–23; 2000. – № 4. – С. 25–48.

12. Райківський І. Місце і роль галицького народовства в українському національному відродженні ХІХ ст. / Ігор Райківський // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано-Франківськ, 2000. – Вип. ІІІ. – С. 26–37.

13. Жерноклеєв О. Семен Вітик / О. Жерноклеєв // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. ЗУНР: історія і традиції / Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський. – Львів, 2000. – Вип. 6. – С. 184–188 (*особисто автору належить 50 %*).

14. Райківський І. Селянсько-робітничий союз у Західній Області УНР / Ігор Райківський // Галичина. – Івано-Франківськ, 2001. – № 5–6. – С. 220–225.

15. Жерноклеєв О. Микола Ганкевич (1869–1931 рр.): основні віхи життя і громадсько-політичної діяльності / Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано-Франківськ, 2003. – Вип. VII. – С. 3–22 (*особисто автору належить 50 %*).

16. Райківський І. Раннє народовство та поширення етноніму “Україна” у Східній Галичині (1860-ті рр.) / Ігор Райківський // Галичина. – Івано-Франківськ, 2003. – № 9. – С. 57–72.

17. Жерноклеєв О. Осип Безпалко: сторінки життя і громадської діяльності / Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський // Галичина. – Івано-Франківськ, 2003. – № 9. – С. 81–94 (*особисто автору належить 50 %*).

18. Жерноклеєв О. Володимир Темницький: сторінки політичної біографії (до 125-річчя від дня народження) / Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський // Український історичний журнал. – К., 2004. – № 6. – С. 68–83 (*особисто автору належить 50 %*).

19. Райківський І. Ідея української соборності в діяльності “Руської трійці” та її послідовників у Галичині в 1830–1840-х рр. / Ігор Райківський // Галичина. – Івано-Франківськ, 2004. – № 10. – С. 43–61; 2005. – № 11. – С. 53–73; 2006–2007. – № 12–13. – С. 51–57.

20. Райківський І. Розвиток українського мовознавства в Галичині у першій третині ХІХ ст. / Ігор Райківський // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано-Франківськ, 2005. – Вип. ІХ. – С. 3–14.

21. Райківський І. Ідея соборності України в працях наддніпрянських науковців кінця ХVІІІ – першої половини ХІХ ст. / Ігор Райківський // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано-Франківськ, 2006. – Вип. Х–ХІ. – С. 3–17.

22. Райківський І. Періодизація “національного відродження” кінця ХVІІІ – початку ХХ ст. у працях українських істориків: концептуальний аналіз / Ігор Райківський // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2006. – Вип. 3. – С. 217–226.

23. Райківський І. Ідея соборності України в діяльності кирило-мефодіївців / Ігор Райківський // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне, 2007. – Вип. 11. – С. 17–24.

24. Райківський І. Питання етнічної єдності Галичини й Наддніпрянської України в суспільних поглядах Платона Лукашевича / Ігор Райківський // Галичина. – Івано-Франківськ, 2006–2007. – № 12–13. – С. 282–290.

25. Райківський І. Концептуальні засади українського національного відродження XIX століття / Ігор Райківський // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано-Франківськ, 2007. – Вип. XII–XIII. – С. 3–14; 2008. – Вип. XIV. – С. 3–17.

26. Райківський І. Уявлення наддніпрянських науковців про Галичину в першій половині XIX ст. / Ігор Райківський // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2008. – Вип. 16 : Ювілейний збірник на пошану Івана Патера. – С. 127–142.

27. Райківський І. Взаємини галицьких і наддніпрянських діячів у 1830–1840-х рр. / Ігор Райківський // Український історичний журнал. – К., 2009. – № 1. – С. 39–55.

28. Райківський І. Українська соціал-демократія в суспільно-політичному житті ЗУНР (листопад 1918 р. – липень 1919 р.) / Ігор Райківський // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2009. – Вип. 18 : Західно-Українська Народна Республіка: до 90-річчя утворення. – С. 216–228.

29. Райківський І. Між конфонтацією і спробами порозуміння – тенденції українсько-польських взаємин у XIX столітті / Ігор Райківський // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано-Франківськ, 2010. – Вип. 17. – С. 6–17.

30. Райківський І. Галичина в ідеології та діяльності наддніпрянських громадівців-українофілів / Ігор Райківський // Галичина. – Івано-Франківськ, 2010. – № 17. – С. 108–122; 2011. – № 18–19. – С. 145–154.

31. Райківський І. Мовно-правописне питання в українському національному русі Східної Галичини 1850-х років (за матеріалами тогочасної періодики) / Ігор Райківський // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: історія. – Тернопіль, 2011. – Вип. 2. – С. 206–214.

32. Райківський І. Питання національної єдності Наддніпрянщини і Галичини в ідейній спадщині українських громадівців останньої чверті XIX – початку XX ст. / Ігор Райківський // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано-Франківськ, 2011. – Вип. 20. – С. 3–16; 2012. – Вип. 22. – С. 21–35.

33. Жерноклеєв О. Станиславів під австрійською владою (кінець XVIII – початок XX ст.) / Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський // Галичина. – Івано-Франківськ, 2011. – № 18–19. – С. 11–36 (особисто автору належить 50 %).

34. Райківський І. Питання єдності русько-українського простору в громадській думці Галичини під час революції 1848–1849 рр. / Ігор Райківський // Галичина. – Івано-Франківськ, 2012. – № 20–21. – С. 101–120; 2013. – № 22–23. – С. 159–168.

35. Райківський І. Уявлення про національну єдність України у пресі ранніх народовців (1862–1866 рр.) / Ігор Райківський // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано-Франківськ, 2013. – Вип. 23–24. – С. 26–38.

36. Райківський І. Українське “національне відродження” (націотворення) в Галичині ХІХ – початку ХХ ст. у зарубіжній історіографії / Ігор Райківський // Чорноморський літопис. – Миколаїв, 2013. – Вип. 7. – С. 112–123.

Статті в зарубіжних виданнях

37. Райківський І. Ідея соборності України у працях наддніпрянських істориків першої половини ХІХ століття / Ігор Райківський // Historia – mentalność – tożsamość. Miejsce i rola historii oraz historyków w życiu narodu polskiego i ukraińskiego w ХІХ і ХХ wieku. – Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2008. – S. 181–191.

38. Райківський І. Взаємини українських і польських соціалістів у Другій Речі Посполитій: від конфронтації до пошуку порозуміння / Ігор Райківський // Od ugody hadziackiej do Unii Europejskiej. – Т. II : Reset czy kontynuacja [Від Гадяцької угоди до Європейського Союзу. – Т. II : Перезавантаження чи продовження?] / за ред. А. Кульчицького, І. Гурака, І. Слоти, М. Ровіцького, О. Бориняка. – Rzeszów ; Lwów ; Iwano-Frankowsk, 2012. – S. 7–16.

39. Райківський І. Січневе повстання 1863–1864 рр. як чинник активізації українського національного руху в Східній Галичині в останній третині ХІХ ст. / Ігор Райківський // Galicja a powstanie styczniowe / pod redakcją M. Hozzowskiej, A. Kawalec i L. Zaszkiłniaka. – Warszawa ; Rzeszów : Wydawnictwo DiG, 2013. – S. 411–425.

40. Райківський І. Ізмаїл Срезневський та Галичина / Ігор Райківський // Дриновський збірник [Дриновски сборник]. – Харків ; Софія : Академічно-видавничий центр “Проф. Марин Дринов”, 2013. – Т. VI. – С. 42–46.

41. Райковський І. Переписка українських діячів Галиції і Наддніпрянської України першої половини ХІХ в. як історичний джерело для вивчення національного руху галицьких українців австрійського періоду / Игорь Райковский // Вспомогательные и специальные науки истории в ХХ – начале ХХІ в.: призвание, творчество, общественное служение историка: материалы ХХVI Междунар. науч. конф. Москва, 14–15 апреля 2014 г. / редкол. Ю. Э. Шустова (отв. ред.) и др. – М. : РГГУ, 2014. – С. 313–315.

42. Raikivskiy I. The idea of the Ukrainian national unity in the community life of East Galicia in the ХІХth century: conceptual analysis / Igor Raikivskiy // Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne. – Kraków, 2014. – Т. 141, z. 1. – S. 77–91.

Статті в інших виданнях, матеріали конференцій

43. Райківський І. Український соціал-демократичний рух у Галичині міжвоєнного періоду // Українська соціал-демократія і національна державність : матеріали регіональної наук. конф., присвяченої 100-річчю української соціал-демократії. 15 грудня 2000 р. – Івано-Франківськ, 2001. – С. 56–85.

44. Жерноклеєв О. Українська соціал-демократична партія (УСДП) / Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський // Довідник з історії України. А–Я. – 2-ге вид., доопр. і доповн. – К. : Генеза, 2001. – С. 949–950 (*особисто автору належить 50 %*).

45. Райківський І. Національна ідея в діяльності української соціал-демократії у Другій Речі Посполитій / Ігор Райківський // Людина і політика. – К., 2002. – № 5 (вересень – жовтень). – С. 74–83.

46. Райківський І. Взаємини українських соціал-демократів Галичини з Польською партією соціалістичною в Другій Речі Посполитій / Ігор Райківський // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. – К., 2003. – Вип. 62. – С. 46–54.

47. Жерноклеєв О. Володимир Старосольський: політичний портрет (до 125-річчя від дня народження) / Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський // Людина і політика. – К., 2003. – № 5 (29). – С. 135–150 (*особисто автору належить 50 %*).

48. Райківський І. Галичина на сторінках журналу “Киевская старина” (1882–1906 рр.) / Ігор Райківський // Україна соборна : зб. наук. статей. – К., 2005. – Вип. 2, ч. III : Історична регіоналістика в контексті соборності України. – С. 167–177.

49. Райківський І. Галичина на сторінках літературно-наукового місячника “Основа” (1861–1862 рр.) / Ігор Райківський // Українознавчі студії. – Івано-Франківськ, 2005–6. – № 6–7. – С. 300–308.

50. Райківський І. Ідея соборності України на сторінках журналу “Основа” (1861–1862 рр.) / Ігор Райківський // Україна соборна : зб. наук. статей. – К., 2006. – Вип. 4. – Т. 1. – С. 188–194.

51. Райківський І. Ідея соборності України в історичних і фольклорно-етнографічних розвідках наддніпрянських науковців першої половини ХІХ ст. / Ігор Райківський // Стосунки Сходу та Заходу України: суб’єкти, інтереси, цінності : зб. наук. праць / наук. ред. І. Ф. Кононов. – Луганськ, 2007. – С. 394–402.

52. Райківський І. Розвиток українського народознавства в Галичині у першій третині ХІХ ст. / Ігор Райківський // Українознавчі студії. – Івано-Франківськ, 2007–2008. – № 8–9. – С. 278–295.

53. Жерноклеєв О. Левко Ганкевич – відомий діяч періоду Української революції / Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський // Формування та діяльність українських національних урядів періоду Української революції 1917–1921 рр. : матеріали Всеукр. наук. конф., Кам’янець-Подільський, 6–7 грудня 2007 р. – Кам’янець-Подільський : Оіюм, 2008. – С. 213–236 (*особисто автору належить 50 %*).

54. Жерноклеєв О. Порфір Буняк: політична біографія / Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський // На вівтар історії України: Ювілейний збірник на пошану академіка АН Вищої школи України, професора В. В. Грабовецького. – Івано-Франківськ, 2008. – С. 428–452 (*особисто автору належить 50 %*).

55. Райківський І. Ідея української соборності в громадській думці Галичини (30–40-і рр. ХІХ ст.) / Ігор Райківський // Соборність як чинник українського державотворення (До 90-річчя Акту злуки) : Всеукр. наук. конф., Київ, 21 січня 2009 р. / відп. редактор д-р іст. наук Р. Я. Пиріг. – К., 2009. – С. 87–104.

56. Жерноклеєв О. Чернецький Антін / Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський // Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті / гол. ред. ради Я. Ісаєвич. – Львів, 2009. – С. 323–346 (*особисто автору належить 50 %*).

57. Райківський І. Уявлення наддніпрянських громадівців про Галичину та її населення (1860–1880-ті роки) / Ігор Райківський // Історія – ментальність – ідентичність. – Вип. ІV : Історична пам'ять українців і поляків у період формування національної свідомості в ХІХ – першій половині ХХ століття : колективна монографія / за ред. Л. Зашкільняка, Й. Пісулінської, П. Серженги. – Львів : ПАІС, 2011. – С. 355–365.

58. Райківський І. Ідея української (малоруської) єдності в діяльності “Руської трійці” та її послідовників у Галичині в 1830-х – середині 1840-х рр. / Ігор Райківський // Альманах. Будитель Галицької України-Руси: до 200-ліття від дня народження Маркіяна Шашкевича. Статті і матеріали / Інститут релігієзнавства – філія Львівського музею історії релігії; Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів, 2011. – С. 40–63.

59. Райківський І. Західноукраїнська соціал-демократія в національній революції (1918–1920 рр.) / Ігор Райківський // Національна революція: загальноєвропейська традиція та український контекст : матеріали міжнар. наук. конф. Івано-Франківськ, 2–3 березня 2012 р. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2012. – С. 466–478.

60. Жерноклеєв О. Вітик Семен / Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – К. : Парламентське видавництво, 2012. – С. 111–112 (*особисто автору належить 50 %*).

61. Райківський І. Уродженець Тисмениці Кость Левицький – видатний український діяч / Ігор Райківський // Тисмениця в минулому та сучасному: історія, економіка і культура : матеріали наук. краєзнавчої конф., присвяченої 950-річчю заснування м. Тисмениці. 18 травня 2012 р. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2012. – С. 45–53.

Анотація

Райківський І. Я. Ідея української національної єдності в громадському житті Галичини ХІХ століття. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. – Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Інститут народознавства НАН України. – Львів, 2014.

У дисертації розглянуто утвердження ідеї національної єдності (соборності) України в контексті формування модерної української національної самосвідомості в Галичині ХІХ ст., розвиток українофільства серед місцевих русинів крізь призму суперництва національно-політичних орієнтацій, зокрема русофільської (москвофільської) і полонофільської. Особлива увага приділена зв'язкам між українськими діячами Галичини і Наддніпрянської України, українсько-польським взаєминам у краї, політиці урядів Австро-Угорської та Російської імперій в українському питанні. Дисертація охоплює період від початку народознавчих досліджень у Галичині, проникнення наукової і літературної продукції з Наддніпрянщини, що дало поштовх до утворення в середині 1830-х рр. “Руської трійці”, до 90-х рр. ХІХ – початку ХХ ст., коли відбулися кардинальні зрушення в суспільній свідомості, кристалізація ідеї політичної самостійності та соборності України. Це стало наслідком політики українсько-австрійсько-польського порозуміння, “нової ери” першої половини 1890-х рр., що завдала удару по русофільській конструкції національної ідентичності галичан.

Ключові слова: національний рух, національна єдність, соборність, національна свідомість, Галичина, Наддніпрянська Україна.

Аннотация

Райковский И. Я. Идея украинского национального единства в общественной жизни Галиции ХІХ века. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины. – Институт украиноведения им. И. Крип'якевича НАН Украины, Институт народоведения НАН Украины. – Львов, 2014.

В диссертации рассмотрено утверждение идеи национального единства (“соборности”) Украины в контексте формирования современного украинского национального самосознания в Галиции ХІХ в., развитие украинофильства среди местных русинов сквозь призму соперничества национально-политических ориентаций, в частности русофильской (москвофильской) и полонофильской. Особое внимание уделено связям между украинскими деятелями Галиции и Надднепрянской Украины, украинско-польским взаимоотношениям в крае, политике правительств Австро-Венгерской и Российской империй в украинском вопросе. Диссертация охватывает период от начала народоведческих исследований в Галиции, проникновения научной и

литературной продукции из Надднепрянщины, что дало толчок к образованию в середине 1830-х гг. “Руськой троицы”, до 90-х гг. XIX – начала XX в., когда произошли кардинальные сдвиги в общественном сознании, кристаллизация идеи политической самостоятельности и “соборности” Украины. Это стало следствием политики украинско-австрийско-польского взаимопонимания, “новой эры” первой половины 1890-х гг., что нанесла удар по русофильской конструкции национальной идентичности галичан.

Ключевые слова: национальное движение, национальное единство, “соборность”, национальное сознание, нациообразование, Галиция, Надднепрянская Украина.

Summary

Raikivskiy I.Ya. The idea of the Ukrainian national unity in the community life of Galicia in the XIXth century. – Manuscript.

A dissertation for the degree of Doctor of Science in History, speciality 07.00.01 – History of Ukraine. – Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine. – L’viv, 2014.

In the view of the latest theoretical and methodological approaches, the thesis is to undertake an analysis of modern Ukrainian national building processes (National revival) in the 19th century Galicia. The idea of Ukrainian National Unity owed its occurrence to progressive intellectuals influenced by the Western intellectual movements. The Ukrainian national movement of the Ruthenians in Galicia is viewed through the prism of national rivalries and political trends, including Ukrainophile, Russophile or Moscowophile and Polonophile sentiments. A peculiar basis for modern national identity formation was the so-called “Old Ruthenians (starorusyny or sviatoiurtsi)”. Eastern Slavs being population of the Habsburg Monarchy thought of themselves as non-Polish, thus restricting the term “Rus’kist”. Ruthenians in Galicia, however, were not recognized as a separate nation. Even if there were 20th century public figures who called for acting in the interests of “Galician-Ruthenian nation”, it was done either because of the narrow-mindedness and provincialism outlook, or political and tactical reasons. Polonophiles, represented by the “Ruthenians of the Polish nation” (gente Rutheni, natione Poloni), which served as a mediator between the Polish and Ukrainian national movements, in the face of growing Ukrainian-Polish split after “Spring of Nations” (1848–1849), gradually ceased functioning as a separate national political current.

Ideological struggle between Ukrainophilism and Russophilism played a key role in the formation of modern Ukrainian national idea (“national project”) in the late half of the 19th – early 20th centuries. While Ukrainophiles or populists supported the idea of the Ruthenians’ belonging to the divided between two states Ukrainian (“Russ”, “Malorossian”) nation, people other than Poles and Russians, the main Russophile ideology thesis stated that local Ruthenians were a single part of pan-Russ, East Slavic space in historical, cultural and religious spheres. Decisive

impact on the development of modern Ukrainian national political consciousness in Galicia was played by the so-called New Era, the policy of Ukrainian-Austrian-Polish agreement of 1890, which was directed against Russophilism. Chronologically, dissertation covers the period from the beginning of ethnology research, coming into existence of “Ruthenian Triad”, which determined the formation of Ukrainian (“Malorossian”) orientation in the province by the 90's of the 19th – early 20th century, the period when there were dramatic shifts in public opinion as well as crystallization of the idea of Ukraine’s independence and sovereignty. In some cases, for deeper analysis, the events preceding the outbreak of the First World War are thoroughly studied.

Particular attention is paid to relations between the public figures of Ukrainian Galicia and Naddniprianshyna, including correspondence, personal meetings, scientific cooperation and others as well as Ukrainian-Polish relations which was the center of regional political life in the mid 19th – early 20th century, policy of the Austro-Hungarian and Russian empires in the “Ukrainian question”. The thesis suggests analysis of modern ethnonym “Ukrainians” / “Ukrainian” which gradually gained ground in Galicia replacing “Ruthenian” / “Rutheninas”. The recent Western theories of Nation and Nationalism view each national culture as a fusion of two cultures – traditional folk (low) and the modern, industrial superstructure (high), according to which the Ruthenians in Galicia adopted the model of high culture in the course of historical development in Naddniprianshyna, Ukrainian ethnic lands under the dominion of Russia. Referrals of the national development to Naddniprianshyna can not be derived from logical assumptions. The character of interaction between people of Galicia and Naddniprianshyna was determined by irrational factor, a kind of myth, national unity stereotype, perceived as a means of identifying themselves with something perfect, endowed with positive traits.

Keywords: national movement, national unity, unitarity, national identity, Galicia, Naddniprianska Ukraine.

Підписано до друку 12. 09. 2014 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”.
Умов. друк. арк. 1,9. Зам. № 43. Тираж 100 прим. Друк на ризографі.

Видавництво ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника”
76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Бандери, 1, тел.: 71-56-22
E-mail: vdvcit@pu.if.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №2718 від 12.12.2006.